

คุณลักษณะทางความหมายของการซ้อนคำในศิลาจารึกอีสาน*
THE SEMANTIC ATTRIBUTES OF LEXICAL REDUPLICATION
IN THE NORTHEASTERN THAI INSCRIPTIONS

คมสันต์ ดลเอี่ยม¹, อิศเรศ ดลเพ็ญ²

Komsant Dol-aeim¹, Itsarate Dolphen²

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น^{1,2}

Faculty of Humanities and Social Sciences, KhonKaen University^{1,2}

Email : Komsantdol@kkumail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะทางความหมายของการซ้อนคำในศิลาจารึกอีสาน ข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยนี้ศึกษาจากหลักฐานโบราณอีสาน คือ ศิลาจารึก และจารึกที่ฐานพระพุทธรูปที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ที่จารึกด้วยอักษรอีสานโบราณ โดยธวัช ปุณโณทก ได้ปริวรรตและบันทึกไว้ในหนังสือศิลาจารึกอีสานเป็นภาษาไทย จำนวน 76 หลัก โดยใช้แนวคิดทางภาษาศาสตร์ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะทางความหมายของการซ้อนคำในศิลาจารึกอีสาน พบ 2 ลักษณะ คือ 1) ความหมายของคำที่นำมาประกอบใช้ร่วมกัน ประกอบไปด้วย ความหมายเหมือนกัน คล้ายคลึงกัน และความหมายประเภทเดียวกัน 2) ความหมายที่ประกอบใช้ร่วมกันแล้วเกิดเป็นความหมายในมิติใหม่ ประกอบไปด้วย ความหมายระบุเฉพาะ ความหมายโดยรวมที่กล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และความหมายเชิงอุปลักษณ์

คำสำคัญ : คุณลักษณะทางความหมาย; การซ้อนคำ; ศิลาจารึกอีสาน

ABSTRACT

This objective of this research is to study meaning attributes of lexical reduplication in northeastern Thai inscriptions. The data investigated in this research was the historical-northeastern evidences known as a Thai stone inscription and an inscription at the Buddha statue's base found in the northeastern region of Thailand written by Thawat Punnotok through ideas of linguistics in the process of analysis accounted to be 76 pillars.

The result indicated that: The meaning attributes of the lexical reduplication had 2 various overlapped patterns; firstly, considering the combination meanings including similar, closely resemble and the same-category translations, secondly, the integrated meanings which then created new-dimension definitions which had a particular meaning, an overall meaning used to mention something and a metaphorical meaning.

Keywords : Semantic attributes; Lexical reduplication; Northeastern Thai Inscriptions

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ศิลาจารึกอีสานถือได้ว่าเป็นหลักฐานโบราณประเภทหนึ่ง เป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่แสดงให้เห็นถึงความรู้ด้านอักษรศาสตร์ และด้านภาษาศาสตร์ ผ่านการใช้ภาษา เนื่องจากภาษาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำรงชีวิตร่วมกันของมนุษย์ และเป็นสื่อกลางสำหรับเชื่อมโยงความคิด สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนในกลุ่มชนนั้น ๆ ผู้สร้างศิลาจารึกในสมัยโบราณจึงต้องคิดหาวิธีการที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจในสิ่งที่ต้องการสื่อลงไป ในศิลาจารึกได้อย่างชัดเจน ดังที่ ศิริวรรณ กาญจนโหด (2532) ได้กล่าวไว้ในการศึกษาการสร้างคำในศิลาจารึกอีสานช่วง พ.ศ. 2073 – พ.ศ. 2466 ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและสรุปความได้ว่า จุดประสงค์ในการสร้างศิลาจารึกประการหนึ่งคือต้องการให้กลุ่มคนรุ่นหลังได้ทราบเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีต ผ่านการใช้รูปภาษา ดังนั้นผู้สร้างศิลาจารึกจึงจำเป็นต้องหาวิธีการที่จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจในสิ่งที่ต้องการสื่อสารให้มากที่สุดซึ่งวิธีการหนึ่งในนั้นคือการซ้อนคำ

การซ้อนคำเป็นกระบวนการนำคำที่มีความสัมพันธ์ทางความหมาย ทั้งที่ความหมายเหมือนกัน คล้ายคลึงกัน ประเภทเดียวกัน มาประกอบใช้ร่วมกัน ซึ่งคำที่นำมาประกอบใช้ร่วมกันนั้นจะมีจำนวนคำที่ไม่แน่นอน เมื่อรวมกันแล้วเป็นคำที่สลับซับซ้อนขึ้น เช่น “คำมักคำปรารณา” หมายถึง ความต้องการ มาจากคำว่า “คำมัก” ภาษาไทยถิ่นอีสาน หมายถึง ความต้องการ + “คำปรารณา” ภาษาสันสกฤตที่คนไทยถิ่นกลางนำมาใช้ หมายถึง ความต้องการ เป็นต้น โดยคำที่นำมาประกอบใช้ร่วมกันเป็นการซ้อนคำนั้นมีความหมายและสามารถอ่านหรือสื่อสารเข้าใจได้อย่างชัดเจน ลักษณะการซ้อนคำทำให้เกิดคำศัพท์ที่มีความหมายใหม่เพิ่มมากขึ้น ภาษามีความคล่องจงสละสลวย น่าฟัง คำที่เกิดจากการซ้อนคำมีการถูกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร พบว่ามีมาแล้วในภาษาไทยสมัยสุโขทัย ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า เป็นภาษาไทยสมัยแรก และใช้สืบทอดต่อกันมา

จนถึงปัจจุบัน ดังที่ปรากฏในงานวิจัยของจุไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2530) ได้ศึกษาการสร้างคำในภาษาไทยสมัยสุโขทัย เบญจมาศ บางอัน (2529) ศึกษาการสร้างคำในภาษาไทยสมัยอยุธยา ลินดา วิชาตากุล (2528) ได้ศึกษาการสร้างคำในสมัยรัตนโกสินทร์ ส่วนรัชฎาพร เศรษฐวัฒน์ (2516) ได้ศึกษาการสร้างคำด้วยวิธีการซ้อนคำในภาษาไทย และต่อมา ราตรี ธันวารชร (2534) ได้ศึกษาการซ้อนคำในภาษาไทย โดยศึกษาพัฒนาการซ้อนคำตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงรัชกาลที่ 7 (ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2547) และดุชฎิพร ชำนิโรคคานต์ (2528) ศึกษาการซ้อนคำในกฎหมายตราสามดวง ผลการศึกษาวิจัยของผู้วิจัยดังกล่าวนี้ พบว่าการซ้อนคำในสมัยต่าง ๆ มีภาษาถิ่นปนอยู่เป็นจำนวนมาก เนื่องจากในแต่ละสมัย และแต่ละพื้นที่นั้นมีการอาศัยอยู่ร่วมกันของคนหลากหลายภูมิภาค ทั้งภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคใต้ คำที่นำมาประกอบใช้ร่วมกันในลักษณะการซ้อนคำจึงมีภาษาถิ่นปนอยู่เป็นจำนวนมาก

การศึกษาเกี่ยวกับการซ้อนคำในภาษาไทยถิ่นอีสาน ได้มีผู้ศึกษาไว้ดังนี้ สุวาริ เจียนโพธิ์ (2537) ได้ศึกษาคำซ้อนในภาษาไทยถิ่นอีสาน และเบญจวรรณ ตานนท์ (2542) ได้ศึกษาเปรียบเทียบคำซ้อนภาษาไทยกลางและภาษาไทยถิ่นอีสาน

จากงานวิจัยที่ได้กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการศึกษาการซ้อนคำที่ปรากฏในภาษาไทยกลางเป็นส่วนใหญ่ และมุ่งศึกษาในด้านลักษณะโครงสร้าง ความหมาย หน้าที่ และที่มาของคำซ้อนในแต่ละยุคสมัยเท่านั้น ถึงแม้จะมีการศึกษาคำซ้อนในภาษาไทยถิ่นอีสาน หรือเปรียบเทียบคำภาษาไทยถิ่นอีสานกับคำภาษาไทยกลาง แต่ก็เป็นเพียงการศึกษาในลักษณะโครงสร้าง ชนิด ที่มา ความหมาย และความแตกต่างของคำซ้อนในแต่ละภูมิภาค ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าประเด็นเหล่านี้ล้วนมีผู้ศึกษารอบคลุมครบทุกประเด็นแล้ว และงานวิจัยของ ศิริวรรณกาญจนโหดิ (2532) ที่ได้ศึกษาการสร้างคำในศิลาจารึกอีสานช่วง พ.ศ. 2073 – พ.ศ. 2466 มุ่งศึกษาในเรื่องของการสร้างคำประกอบด้วยคำประสม คำซ้ำ คำซ้อน คำผสม ในลักษณะทางโครงสร้าง และความหมายของคำในศิลาจารึกอีสานเท่านั้น ถึงแม้ว่าตัวบทที่ใช้ในการศึกษาจะมีลักษณะเหมือนกับผู้วิจัยแต่ในงานวิจัยของศิริวรรณกาญจนโหดิ ไม่มีการศึกษาในด้านลักษณะการซ้อนคำอย่างชัดเจน ประกอบกับมีผู้ศึกษาการซ้อนคำในภาษาไทยถิ่นอีสานเป็นจำนวนน้อย ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าการศึกษาคำครั้งนี้จะทำให้เข้าใจและเห็นความแตกต่างของการซ้อนคำในภาษาไทยถิ่นอีสานมากยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาคุณลักษณะทางความหมายของการซ้อนคำในศิลาจารึกอีสานเพิ่มเติม ซึ่งมีความแตกต่างและช่วยขยายผลงานวิจัยของศิริวรรณ กาญจนโหดิ ที่ศึกษาการสร้างคำโดยมีคำซ้อนเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย การศึกษาข้อมูลจากศิลาจารึกอีสานจะทำให้ได้ข้อมูลทางด้านภาษาศาสตร์ ในด้านคุณลักษณะของการซ้อนคำ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจลักษณะทางความหมายของการซ้อนคำมากขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาคุณลักษณะทางความหมายของการซ้อนคำในศิลาจารึกอีสาน

3. ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

3.1 การศึกษาการซ้อนคำในภาษาไทยถิ่นอีสานทำให้เข้าใจการซ้อนคำและคำซ้อนในภาษาไทยกลางมากขึ้น

3.2 เป็นแนวทางในการศึกษาการซ้อนคำในเอกสารหรือวรรณกรรมประเภทอื่นของภาษาไทยถิ่นอีสานต่อไป

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนระเบียบวิธีวิจัยอย่างเป็นระบบ และมีแบบแผน โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

4.1 การเก็บข้อมูลและการคัดเลือกข้อมูล

เนื่องจากมีผู้ศึกษาเรื่องการซ้อนคำทั้งในภาษาไทยกลางและภาษาไทยถิ่นอีสานเป็นจำนวนน้อย ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเรื่องคำซ้อนประกอบไปด้วย เพราะการซ้อนคำและคำซ้อนนั้น ถือได้ว่ามีความสัมพันธ์กันทั้งในด้านของโครงสร้าง ความหมาย และหน้าที่ จึงทำให้ต้องทบทวนวรรณกรรมและศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องควบคู่กันโดยมีขั้นตอนดังนี้

4.1.1 สืบค้นหนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และเอกสารต่าง ๆ ที่ศึกษาเกี่ยวกับการซ้อนคำ คำซ้อน และการสร้างคำ ซึ่งแบ่งประเด็นการศึกษา 2 ประเด็น คือ

4.1.2 วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวกับการซ้อนคำและคำซ้อนในภาษาไทยกลาง จำนวน 12 เรื่อง โดยมุ่งศึกษาลักษณะด้านความหมายของการซ้อนคำและคำซ้อน

4.1.3 วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวกับการซ้อนคำและคำซ้อนในภาษาไทยถิ่นอีสาน จำนวน 3 เรื่อง โดยมุ่งศึกษาลักษณะด้านความหมายของการซ้อนคำและคำซ้อน

4.1.4 การคัดเลือกข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาข้อมูลจากศิลาจารึก-อีสานโบราณ คือ ศิลาจารึก และจารึกที่ฐานพระพุทธรูปที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ที่จารึกด้วยอักษรอีสานโบราณ โดย ธวัช ปุณโณทก (2530) ได้ปริวรรตและบันทึกไว้ในหนังสือศิลาจารึกอีสานเป็นภาษาไทย จากการศึกษาพบว่า ศิลาจารึกที่ใช้เป็นข้อมูลหลักที่มีอายุเก่าแก่มากที่สุดที่พบในปัจจุบันคือ ศิลาจารึกวัดแดนเมือง 1 ซึ่งตรงกับพุทธศักราช 2073 และศิลาจารึกที่มีอายุใหม่ที่สุด คือ ศิลาจารึก พระธาตุพนม 6 ซึ่งตรงกับพุทธศักราช 2466 ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาเฉพาะศิลาจารึกและจารึกที่ฐานพระพุทธรูป จำนวน 76 หลัก

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลด้านความหมายของการซ้อนคำ โดยใช้แนวคิดของ บรรจบ พันธุเมธา (2549) สุปราณี ธีระวิฒนสุข (2541) ราตรี ธีรวารช (2534) และเพียรศิริ วงศ์วิภา-นนท์ (2531) โดยผู้วิจัยจะวิเคราะห์ความหมายในลักษณะต่อไปนี้

4.2.1 ความหมายที่เกิดจากคำที่นำมาประกอบใช้ร่วมกันซึ่งประกอบไปด้วย

4.2.1.1 ความหมายเหมือนกัน ซึ่งผู้วิจัยจะตัดสืความหมายจากการนำคำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป มาประกอบใช้ร่วมกัน ซึ่งมีความหมายเหมือนกัน แม้ว่าคำแปลความหมายของแต่ละคำยังไม่เหมือนกันทีเดียว คำที่นำมาซ้อนกันในลักษณะนี้แต่ละคำอาจจะแปลความหมายซึ่งกันและกันได้ ซึ่งมี

ลักษณะร่วมของความหมายหลักที่เหมือนกัน จะถือว่าคำที่นำมาประกอบใช้ร่วมกันนั้นมีความหมายเหมือนกัน

4.2.1.2 ความหมายคล้ายคลึงกัน ซึ่งผู้วิจัยจะตัดสินความหมายจากการนำคำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป มาประกอบใช้ร่วมกันซึ่งคำที่นำมาประกอบใช้ร่วมกันนั้นมีความหมายถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะใกล้เคียง คล้ายคลึงหรือร่วมกันมากพอที่จะจัดเข้าร่วมเป็นกลุ่มเดียวกันได้ จะถือว่าคำที่นำมาประกอบใช้ร่วมกันนั้นมีความหมายคล้ายคลึงกัน

4.2.1.3 ความหมายประเภทเดียวกัน ซึ่งผู้วิจัยจะตัดสินความหมายจากการนำคำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป มาประกอบใช้ร่วมกันมีความหมายจัดอยู่ในกลุ่มสมาชิกเดียวกัน เช่น เป็นการกล่าวถึงตำแหน่งการงาน สมาชิกในครอบครัว สถานภาพทางสังคม กริยาอาการ สภาพของขนาดคน สัตว์ สิ่งของ สถานที่ เป็นต้น จะถือว่าคำที่นำมาประกอบใช้ร่วมกันนั้นมีความหมายประเภทเดียวกัน

4.2.2 ความหมายที่ประกอบใช้ร่วมกันแล้วเกิดเป็นความหมายในมิติใหม่ ซึ่งประกอบไปด้วย

4.2.2.1 ความหมายระบุเฉพาะ ซึ่งผู้วิจัยจะตัดสินความหมายจากการนำคำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป มาประกอบใช้ร่วมกัน มีความหมายของการซ้อนคำที่ผู้เขียนศัลยาจารึกต้องการระบุชุดการซ้อนคำนั้น ๆ ว่ามีความเฉพาะเจาะจงถึงสิ่งใดบ้าง โดยไม่ได้มีความหมายกล่าวรวมสิ่งอื่น ๆ จะถือว่าคำที่นำมาประกอบใช้ร่วมกันนั้นมีความหมายระบุเฉพาะ

4.2.2.2 ความหมายโดยรวมที่กล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งผู้วิจัยจะตัดสินความหมายจากการนำคำตั้งแต่ 2 คำ ขึ้นไป มาประกอบใช้ร่วมกัน มีความหมายในลักษณะโดยรวม เป็นการกล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เป็นการกล่าวถึงเครือญาติ อาวุธ การทำลาย เป็นต้นจะถือว่าคำที่นำมาประกอบใช้ร่วมกันนั้นมีความหมายโดยรวมที่กล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

4.2.2.3 ความหมายเชิงอุปลักษณ์ซึ่งผู้วิจัยจะตัดสินความหมายจากการนำคำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป มาประกอบใช้ร่วมกัน มีความหมายในลักษณะการเปรียบเทียบ แอบแฝง ซึ่งจะต้องมีการตีความอีกทอดหนึ่งจะถือว่าคำที่นำมาประกอบใช้ร่วมกันนั้นมีความหมายเชิงอุปลักษณ์ โดยผู้วิจัยจะอิงความหมายจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 พจนานุกรมภาษาถิ่นอีสาน โดยบุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล และนภาพร พิมพ์วรรณเมธากุล (2545) และสารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ โดยปรีชา พิณทอง (2532) เป็นเกณฑ์ตัดสิน ถ้าเป็นคำที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมทั้งสามฉบับ ผู้วิจัยจะสืบค้นในพจนานุกรมภาษาอีสานออนไลน์ โดยอีสานร้อยแปด และผู้วิจัยจะใช้นิยามความหมายที่ปรากฏในเอกสาร และถ้าไม่ปรากฏทั้งในพจนานุกรม สารานุกรม ในเอกสาร ผู้วิจัยจะตัดสินด้วยการพิจารณาบริบทเนื้อหาในเอกสารและสอบถามคนในท้องถิ่นจำนวน 3 คน ซึ่งผู้บอกภาษาทั้ง 3 คน มีคุณสมบัติดังนี้

1) ผู้บอกภาษาต้องมีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป เนื่องจากผู้บอกภาษาในวัยนี้เป็นผู้ที่ยังคงรักษาลักษณะดั้งเดิมของภาษา

2) ผู้บอกภาษาต้องเป็นคนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นมาแต่เกิด ไม่เคยอพยพโยกย้ายและคู่สมรสต้องเป็นคนท้องถิ่นนั้น

3) ผู้บอกภาษาต้องพูดภาษาอีสาน ซึ่งเป็นภาษาไทยถิ่นอีสานในชีวิตประจำวัน และสามารถพูดได้ชัดเจน

4.3 การนำเสนอผลการวิเคราะห์

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวิธีการนำเสนอ ดังนี้

4.3.1 ผู้วิจัยจะนำเสนอภาษาที่มีการปริวรรต และถอดข้อมูลเป็นภาษาไทยมาตรฐาน โดยมีการเพิ่มวงเล็บ ในข้อความที่ถอดข้อมูลเป็นภาษาไทยมาตรฐาน พร้อมยกตัวอย่างประกอบ เช่น วิชาปตฺติสังขละนะ (ริจนา + ปฏิสังขรณ์) ดังตัวอย่าง...

4.3.2 ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิเคราะห์โดยยกตัวอย่างการซ้อนคำที่พบ ประกอบ ตัวอย่างข้อความในศิลาจารึกอีสานที่มีการปริวรรต พร้อมการถอดข้อความในศิลาจารึกอีสานเป็นภาษาไทยมาตรฐาน

4.3.3 ผู้วิจัยจะอธิบายผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ มีการอธิบายคุณลักษณะ ความหมายของการซ้อนคำในศิลาจารึกอีสาน และมีการเปรียบเทียบกับคำซ้อนในปัจจุบัน เพื่อให้เข้าใจ ความหมายของการซ้อนคำในศิลาจารึกอีสานชัดเจนมากขึ้น

4.4 ผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัยข้อเสนอแนะ และองค์ความรู้ที่ได้รับ

จากที่ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลการซ้อนคำในศิลาจารึกอีสานในด้านคุณลักษณะ ทางความหมายเรียบร้อยแล้วนั้น ผู้วิจัยจะสรุปผลการวิจัยในแต่ละประเด็น จากนั้นจะอภิปราย ผลการวิจัย โดยจะอภิปรายในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลการวิจัย หรืออาจเป็นประเด็นเพิ่มเติม ที่มีความน่าสนใจ พร้อมเสนอแนะประเด็นที่จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาเพิ่มเติมต่อไป

5. ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์การซ้อนคำในศิลาจารึกอีสาน ในด้านคุณลักษณะของการซ้อนคำสามารถ นำเสนอผลการวิจัยได้ดังนี้

5.1 ความหมายที่เกิดจากคำที่นำมาประกอบใช้ร่วมกัน

จากที่ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลในศิลาจารึกอีสาน พบว่าความหมายของการซ้อนคำที่ เกิดจากคำที่นำมาประกอบใช้ร่วมกันนั้น มี 3 ลักษณะ คือ ความหมายเหมือนกัน คล้ายคลึงกัน และ ความหมายประเภทเดียวกัน สามารถแสดงผลการศึกษาได้ดังนี้

5.1.1 ความหมายเหมือนกัน หมายถึงการนำคำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป มาประกอบใช้ร่วมกัน ซึ่งมีความหมายเหมือนกัน แม้ว่าคำแปลความหมายของแต่ละคำยังไม่เหมือนกันทีเดียว คำที่นำมา ซ้อนกันในลักษณะนี้แต่ละหน่วยอาจจะแปลความหมายซึ่งกันและกันได้ ซึ่งมีลักษณะร่วมของ ความหมายหลักที่เหมือนกัน จะถือว่าคำที่นำมาประกอบใช้ร่วมกันนั้นมีความหมายเหมือนกัน จาก การวิเคราะห์การซ้อนคำในศิลาจารึกอีสาน พบลักษณะความหมายของการซ้อนคำที่เหมือนกัน ทั้งหมด 40 ชุดการซ้อนคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) เขตแดน (เขต + แดน) ดังตัวอย่างประโยค

“...กานบพิตรเจ้าหาจ้อพายใน...พิชขหม้าพวยยตานหวานสมอันมี ในเขตแดนฝูงนี้...”

(ศิลาจารึกวัดศรีคูเมือง : บรรทัดที่ 12)

“...การบพิตรเจ้าหากจ้อบอก ภายใ...พิชขหม้าพวยยตาลหวานสมอันมีในเขตแดน ฝูงนี้...”

จากตัวอย่างที่ 1 ศิลาจารึกวัดศรีคุณเมือง : บรรทัดที่ 12 คำว่า เขต หมายถึง (น.) แดนที่กำหนดขีดคั่นไว้ เช่น เขตป่า เขตบ้าน คำว่า แดน หมายถึง (น.) เขต, พื้นที่ที่กำหนดไว้โดยตรงหรือโดยหมายรั้งกัน เช่นชายแดน ล้าแดน ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายหลักที่เหมือนกัน คือ พื้นที่ที่กำหนดไว้เพื่อบ่งบอกสภาพของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จึงเป็นการซ้อนแบบความหมายเหมือนกัน

2) บติมบแถม (บ + ต้ม + บ + แถม) ดังตัวอย่างประโยค

“...เขตแดนไร่นานักบ้ออารามที่นี้แต่ก่อนสิ่งใดพระองค์ก็ประสิทธิไ้วดังเก่า ปริดบมล้าง**บติมบแถม**...”

(จารึกวัดศรีบุญเรือง : บรรทัดที่ 5-6)

“...เขตแดนไร่นานักบ้ออารามที่นี้แต่ก่อนสิ่งใดพระองค์ก็ประสิทธิไ้วดังเก่า ปริดบมล้าง**บติมบแถม**...”

จากตัวอย่างที่ 2 จารึกวัดศรีบุญเรือง : บรรทัดที่ 5-6 คำว่า บ หมายถึง (ว.) ไม่ คำว่า ต้ม หมายถึง (ก.) เพิ่ม, เติม, แถม คำว่า แถม หมายถึง (ก.) เติมให้, เพิ่มให้ เมื่อนำคำว่า บ มาเติมหน้าคำในตำแหน่งที่ 1 และ ตำแหน่งที่ 3 ในลักษณะการซ้ำคำ ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายหลักที่เหมือนกัน คือ กิริยาอาการไม่เพิ่มหรือเติม จึงเป็นการซ้อนแบบความหมายเหมือนกัน

3) คุบาอาจาน (ครู + บา + อาจารย์) ดังตัวอย่างประโยค

“...มหาลาชะคุคำพีละป็นยามีใจใสศัดทาสาางพะเจาอง(ทอง)หมิ่นไวกับสาตหนาซัไทรอดพัมเปุยาตานายพีอายนองชายพีอายนองยง**คุบาอาจาน**ทุกตนคนกัขาเทิน...”

(จารึกฐานพระพุทธรูปวัดศรีชมชื่น : บรรทัดที่ 3-5)

“...มหาราชครูคัมภีร์ปัญญา มีใจใสศรัทธาสร้างพระเจ้าองค์(ทอง)หมิ่นไวกับศาสนา ขอให้รอดพ่อแม่ปู่ย่าตานายพีอายนองชายพีอายนองหญิง**คุบาอาจารย์**ทุกคนกัขาเทอญ...”

จากตัวอย่างที่ 3 คำว่า ครู หมายถึง (น.) ผู้สั่งสอนศิษย์ คำว่า บา หมายถึง (น.) ผู้สั่งสอนศิษย์ เลื่อมใส คำว่า อาจารย์ หมายถึง (ก.) ผู้สั่งสอนวิชาความรู้ ซึ่งจากที่ผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อความจากประโยคข้างต้น ซึ่งทั้งสามคำมีความหมายหลักที่เหมือนกัน คือ ผู้อบรม สั่งสอนให้ความรู้แก่ลูกศิษย์ จึงเป็นการซ้อนแบบความหมายเหมือนกัน

5.1.2 ความหมายคล้ายคลึงกัน หมายถึง การนำคำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป มาประกอบใช้ร่วมกัน ซึ่งคำที่นำมาประกอบใช้ร่วมกันนั้นมีความหมายถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะใกล้เคียง คล้ายคลึงหรือร่วมกันมากพอที่จะจัดเข้าร่วมเป็นกลุ่มเดียวกันได้ จะถือว่าคำที่นำมาประกอบใช้ร่วมกันนั้นมีความหมายคล้ายคลึงกัน ซึ่งจากการวิเคราะห์ศิลาจารึกอีสาน พบความหมายของการซ้อนคำที่มีความคล้ายคลึงกันทั้งหมด 20 ชุดการซ้อนคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

4) บาปกรรม (บาป + กรรม) ดังตัวอย่างประโยค

“...เอาไปไ้ตมาเหนือที่ไ้กัก็ตีไห้ชาตทานวตุถุแห่งเราใหม่ณผู้มนัไ้ไปใหม่ในอบลายทัง 4 แม่นวาพุรพุทธเจาเกิทมาคู้เมตหีนเมตช่ายกัก็อียาไ้พนจาอปปายทัง 4 ทวย**บาปกรรม**อันไ้ทมกลางทานวตุถุแห่งเรานั...”

(ศิลาจารึกวัดชัยอาราม (ขก.9) : บรรทัดที่ 21-22)

“...เอาไปไ้ตมาเหนือที่ไ้กัก็ตีไห้ชาตทานวตุถุแห่งเราให้มนัผู้มนัไ้ไปใหม่ในอบายทัง 4 แม่นว่าพุรพุทธเจาเกิดมาคู้เมตหีนเมตทรายกัก็อียาไ้พนจาอบายทัง 4 ด่วย**บาปกรรม**อันไ้ทมกลางทานวตุถุแห่งเรา...”

จากตัวอย่างที่ 4 ศิลาจารึกวัดชัยอาราม (ขก.9) : บรรทัดที่ 21-22 คำว่า บาป หมายถึง (น.) ความชั่ว, ความมัวหมอง คำว่า กรรม หมายถึง (น.) การกระทำที่ส่งผลร้ายมาซึ่งปัจจุบัน หรือซึ่งจะส่งผลร้ายไปในอนาคต เช่น บัดนี้กรรมตามมาแล้ว ระวังกรรมจะตามทันนะ ซึ่งทั้ง 2 คำมีความหมายเกี่ยวเนื่องร่วมกันอยู่คือ สิ่งที่ไม่ดี การกระทำที่ไม่ดี จึงเป็นการซ้อนแบบความหมายคล้ายคลึงกัน

5) มักใคร่ (มัก + ใคร่) ดังตัวอย่างประโยค

“...นางสีมิจึงแจจอตในทานใจชื่นบานบ่ขาดนำ(ยัง)ปลงจยยะชาทเงินดิมี่ซังสิบ 5 ตำลึงมีสิริสองลายยืนไวแลวจึงนำมามีปสุสาทศรธาแจจอตมกัไคไทงยัดพนินพพาน...”

(จารึกวัดใต้เทิง 1. : บรรทัดที่ 20-21)

“...นางสีมิจึงแจจอตในทานใจชื่นบานบ่ขาด นำยังปลงจยชาติ เงินดิมี่ซัง 15 ตำลึง มีสิริสองหล้ายืนไว้แล้ว จึงนำมามีปราสาทศรธาแจจอตมกัไคไคไทงยัดพนินพพาน...”

จากตัวอย่างที่ 5 จารึกวัดใต้เทิง 1. : บรรทัดที่ 20-21 คำว่า มัก หมายถึง (ก.) ชอบ, พอใจ เช่น เลือกที่รักมักที่ชัง คำว่า ใคร่ หมายถึง (ก.) อยาก, ต้องการ, ปราถนา, ใฝ่ โดยทั้ง 2 คำมีความหมายเกี่ยวเนื่องร่วมกันอยู่คือ ความรู้สึกพอใจอยากได้มาครอบครอง จึงเป็นการซ้อนแบบความหมายคล้ายคลึงกัน

6) โลกตัณหา (โลก + ตัณหา) ดังตัวอย่างประโยค

“...ผู้ใดปรกอบด้วยโลกตัณหาแลมล้างอาชญากถอนไรณาพีชเขตแดนข้อยแก้วทั้ง 3 ผู้นี้ใหม่มนันไคไปห้วงทุกขในอบายทั้ง 4...”

(จารึกวัดมุจลินทอาราม 1 (ขก.8) : บรรทัดที่ 10-12)

“...ผู้ใดประกอบด้วยโลกตัณหาแลมล้างอาชญากถอนไรณาพีชเขตแดนข้อยแก้วทั้ง 3 ผู้นี้ให้มันนัันไคไปห้วงทุกขในอบายทั้ง 4...”

จากตัวอย่างที่ 6 จารึกวัดมุจลินทอาราม 1 (ขก.8) : บรรทัดที่ 10-12 คำว่า โลก หมายถึง (น.) ความอยากได้ไม่รู้จักพอ คำว่า ตัณหา หมายถึง (น.) ความทะยานอยาก, โดยทั่วไปใช้หมายถึงความใคร่ในกาม ซึ่งทั้ง 2 คำมีความหมายเกี่ยวเนื่องร่วมกันอยู่คือ ความอยาก จึงเป็นการซ้อนแบบความหมายคล้ายคลึงกัน

5.1.3 ความหมายประเภทเดียวกัน หมายถึงความหมายของการซ้อนคำที่เกิดจากการประกอบคำที่ใช้ร่วมกัน 2 คำขึ้นไป มีความหมายจัดอยู่ในกลุ่มสมาชิกเดียวกัน เช่น เป็นการกล่าวถึงตำแหน่งการงาน สมาชิกในครอบครัว สถานภาพทางสังคม กริยาอาการ สภาพของขนาดคน สัตว์ สิ่งของ สถานที่ เป็นต้น ซึ่งจากการวิเคราะห์ศิลาจารึกอีสาน พบความหมายของการซ้อนคำที่มีความสัมพันธ์ทางความหมายจัดอยู่ในประเภทเดียวกันทั้งหมด 20 ชุดการซ้อนคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

7) เสนาอามาท (เสนา + อมาตย์) ดังตัวอย่างประโยค

“...เสนาอามาทสีบรอยนอไนหยังทังมวรพายไนมีหวัคพูธาแลเจาชาทานแกวแลเจาชาปร(นาย)เจาชาสาแลเจาชายาแลเจาชาสิททาเจ้าโสมเทศพูธาแลสงขจวณันซุพรองพอมกันไทปักไวยงัพสุสาสนา...”

(จารึกวัดไตรภูมิ : บรรทัดที่ 6-9)

“...เสนาอำมาตย์สี่บริวารน้อยใหญ่ทั้งมวลภายในมีหัวครุฑพักษา แลเจ้าชาดอันแก้ว แลเจ้าชาปะ (นาย) เจ้าชาสา แลเจ้าชายนี แลเจ้าชายสิทธา เจ้าสมเด็จจพุทธา แลสงฆ์จัวเณรชูประองค์พร้อมกันปักไวยัง พระศาสนา...”

จากตัวอย่างที่ 7 จารึกวัดไตรภูมิ : บรรทัดที่ 6-9 เมื่อวิเคราะห์ความหมายที่ปรากฏใน ประโยคพบว่า คำว่า เสนา หมายถึง ข้าราชการฝ่ายทหาร คำว่า อมาตย์ หมายถึง อำมาตย์, ข้าราชการ, ลูกขุน, ขุนนาง ซึ่งทั้ง 2 คำมีความหมายเกี่ยวเนื่องร่วมกันอยู่ ดังนั้นความหมายจึงจัดอยู่ในประเภทเดียวกันคือการกล่าวถึง “ข้าราชการในราชสำนัก”

8) ลูเมย์ (ลูก + เมีย) ดังตัวอย่างในประโยค

“...หมีรูปนารีลูเมย์พอมกันสำริทธิไมตรีรักแพงกบมหาอมาตย์ฝ่ายกรุงศรีอยุธยา...”

(จารึกพระธาตุศรีสองรัก : บรรทัดที่ 18)

“...หมีรูปนารีลูเมียพอมกันสัมฤทธิ์ไมตรีรักแพง กบมหาอมาตย์ฝ่ายกรุงศรีอยุธยา...”

จากตัวอย่างที่ 8 จารึกพระธาตุศรีสองรัก : บรรทัดที่ 18 เมื่อวิเคราะห์ความหมายที่ปรากฏในประโยคพบว่า คำว่า “ลูเมย์” เกิดจากการประกอบใช้ร่วมกันของคำว่า ลูก และ เมีย จัดอยู่ในกลุ่มความหมายประเภทเดียวกันคือ “สมาชิกในครอบครัว”

9) สงฆจวณน (สงฆ์ + จัว + เณร) ดังตัวอย่างในประโยค

“...แลสงฆจวณนชูประองค์พร้อมกันปักไวยังพระศาสนาในนี้ชื่อว่า ศรีสุนนมหาอาราม...”

(จารึกวัดไตรภูมิ 1. : บรรทัดที่ 9)

“...แลสงฆ์จัวเณรชูประองค์พร้อมกันปักไวยังพระศาสนาในนี้ชื่อว่า ศรีสุนนมหาอาราม...”

จากตัวอย่างที่ 9 จารึกวัดไตรภูมิ 1. : บรรทัดที่ 9 เมื่อวิเคราะห์ความหมายที่ปรากฏในประโยคพบว่า คำว่า “สงฆจวณน” เกิดจากการประกอบใช้ร่วมกันของคำว่า สงฆ์ และ จัว และ เณร คำว่า สงฆ์ หมายถึง ภิกษุ คำว่า จัว หมายถึง สามเณร คำว่า เณร หมายถึง สามเณร จัดอยู่ในกลุ่มความหมายประเภทเดียวกันคือ “นักบวชชายในพระพุทธศาสนา”

5.2 ความหมายที่ประกอบใช้ร่วมกันแล้วเกิดเป็นความหมายในมิติใหม่

จากที่ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลในศิลาจารึกอีสาน พบว่าความหมายของการซ้อนคำ ในลักษณะความหมายที่ประกอบใช้ร่วมกันแล้วเกิดเป็นความหมายในมิติใหม่ มี 3 ลักษณะ คือ ความหมายระบุเฉพาะ ความหมายโดยรวมที่กล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และความหมายเชิงอุปลักษณ์ สามารถแสดงผลการศึกษาได้ดังนี้

5.2.1 ความหมายระบุเฉพาะ หมายถึงการซ้อนคำที่เกิดจากการประกอบคำที่ใช้ร่วมกัน 2 คำขึ้นไป มีความหมายของการซ้อนคำที่ผู้เขียนศิลาจารึกต้องการระบุเฉพาะเจาะจงของชุดการซ้อนคำ นั้น ๆ ว่ามีความหมายเฉพาะ เจาะจงถึงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยที่ไม่ได้รวมกลุ่มอื่น ซึ่งจากการวิเคราะห์ศิลาจารึกอีสาน พบความหมายระบุเฉพาะ ทั้งหมด 8 ชุดการซ้อนคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

10) พี่เอียนองยงน้องชายอุปปาสกอุปปาสี (กา) (พี่เอื้อย + น้องหญิง + น้องชาย + อุปาสก + อุปาสีกา) ดังตัวอย่างในประโยค

“...พี่เอียนองยงน้องชายอุปปาสกอุปปาสี (กา) หลังพอมกันมีสหสาางพุทธรูป (เงาอง) นี้ไว้กับสาชสนนา...”

(จารึกฐานพระพุทธรูปวัดกุ่มภประดิษฐ์ : บรรทัดที่ 3)

“...พีเอื้อยน้องหญิงน้องชายอุบาสกอุบาสิกา ทั้งหลาย พร้อมกันมีศรัทธาสร้างพุทธรูปเจ้าองค์นี้ไว้กับศาสนา...”

จากตัวอย่างที่ 10 จารึกฐานพระพุทธรูปวัดกุ่มภประดิษฐ์ : บรรทัดที่ 3 มีการระบุเฉพาะความหมายของบุคคลที่สร้างพุทธรูปเจ้าองค์นี้ ประกอบไปด้วย พีเอื้อยน้องหญิงน้องชายอุบาสกอุบาสิกา (กา) (พีเอื้อย, น้องหญิง, น้องชาย, อุบาสก, อุบาสิกา) โดยที่ไม่ได้รวมถึงประชาชนกลุ่มอื่น ๆ

11) ข้าวตอกดอกไม้เผ็งเทียน (ข้าวตอก + ดอกไม้ + เผ็ง + เทียน) ดังตัวอย่างประโยค

“...มีเขตอกดอกไม้เผ็งเทียนคารวแก่แก้วทั้ง3แล้วไหเอาออกมาพิจารณาตามคองเมือง...”

(จารึกวัดมัจฉินทอาราม ด้านที่ 2 :บรรทัดที่ 5-7)

“...มีข้าวตอกดอกไม้เผ็งเทียนคารวะแก่แก้วทั้ง 3 แล้วไหเอาออกมาพิจารณาตามคองเมือง...”

จากตัวอย่างที่ 11 จารึกวัดมัจฉินทอาราม ด้านที่ 2 : บรรทัดที่ 5-7 มีการระบุเฉพาะความหมายของเครื่องสักการบูชาของไทยในการที่จะใช้คารวะแก่แก้วทั้ง 3 ซึ่งประกอบไปด้วย เขตอกดอกไม้เผ็งเทียน (ข้าวตอก, ดอกไม้, เผ็ง, เทียน) โดยไม่ได้รวมเครื่องสักการะประเภทอื่น ๆ

12) นิทานตำนานสีลาแลก (นิทาน + ตำนาน + สีลาแลก) ดังตัวอย่างประโยค

“...นมามิรตตนเตยยัสพพิทธิสวสสตีจักลาวนิทานตำนานสีลาแลกัพรยาธรมมิกราท...”

(จารึกพระธาตุศรีสองรัก : บรรทัดที่ 3-4)

“...นมามิรตตนเตยยัสพพิทธิสวสสตีจักลาวนิทานตำนานสีลาแลกัพรยาธรมมิกราท...”

จากตัวอย่างที่ 12 จารึกพระธาตุศรีสองรัก : บรรทัดที่ 3-4 มีการระบุเฉพาะความหมายของประวัติพระยาธรมมิกราท โดยผู้เขียนได้ระบุว่ามีการบันทึกประวัติของพระยาธรมมิกราทในรูปแบบใดบ้าง ซึ่งประกอบไปด้วย นิทานตำนานสีลาแลก (นิทาน, ตำนาน, สีลาจารึก) โดยไม่ได้รวมการบันทึกเรื่องราวด้วยวิธีอื่น ๆ

5.2.2 ความหมายโดยรวมที่กล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หมายถึง การซ้อนคำที่มีการประกอบใช้ร่วมกันของคำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป มีความหมายในลักษณะโดยรวม เป็นการกล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เป็นการกล่าวถึงเครือญาติ อาวุธ การทำลาย เป็นต้น ซึ่งจากการวิเคราะห์ศิลาจารึกอีสาน พบความหมายโดยรวมที่กล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งหมด 32 ชุดการซ้อนคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

13) อยามลางอยาริทยาลอทยาลอทยากูอยากวร (อย่า + มลั้ง + อย่า + ริต + อย่า + ถอด + อย่า + ถอน + อย่า + กุก + อย่า + กวน) ดังตัวอย่างประโยค

“...ทาวมาลอรุขุมมาใหม่อยามลางอยาริทยาลอทยาลอทยากูอยากวรผู้ใ้ใจปรกอบทวยเลากตตณหาแลมลางริทยาลอทยาลอคนชุนนี้หนีจาสาทสสนาที่นี้...”

(ศิลาจารึกวัดวิชัยอาราม (ขก.9) : บรรทัดที่ 20-21)

“...ท้าวมาลอรุขุมมาใหม่อย่ามลั้งอยาริตอย่าถอดอย่าถอนอย่ากุกอย่ากวน ผู้ใ้ใจปรกอบด้วยโลเกะตั้นหาแลมลั้งริทยาลอทยาลอคนชุนนี้หนีจากศาสนานี้...”

จากตัวอย่างที่ 13 ศิลาจารึกวัดวิชัยอาราม (ขก.9) : บรรทัดที่ 20-21 ชุดการซ้อนคำว่า “อยามลางอยาริทยาลอทยาลอทยากูอยากวร” (อย่ามลั้งอยาริตอย่าถอดอย่าถอนอย่ากุกอย่ากวน) เป็นการกล่าวถึงกิริยาอาการในลักษณะโดยรวม คือกล่าวถึง “ห้ามทำลาย” โดยมีคำว่า “อย่า” มาซ้ำคำเพื่อให้ความหมายชัดเจนมากขึ้น

14) นมัสกานไหวสั๊กกะบูชา (นมัสการ + ไหว้ + สักการะ + บูชา) ดังตัวอย่างประโยค

“...สมเด็จพระпен้เจ้าเลาโไฮสางพระพิมใส่ไว้มี 2 พัน 6 ร้อยปลาย 2 พระองเพื่อไให้เป็นที่นมัสการไหว
สักการะบูชาหิตะหิตา...”

(จารีกหพระแก้ว ด้านที่ 1 : บรรทัดที่ 11-12)

“...สมเด็จพระเป็นเจ้าเราให้สร้างพระพิมใส่ไว้มี 2 พัน 6 ร้อยปลาย 2 พระองค์ เพื่อให้เป็นที่นมัสการ
ไหวสักการะบูชาหิตะหิตา”

จากตัวอย่างที่ 14 จารีกหพระแก้ว ด้านที่ 1 : บรรทัดที่ 11-12 ชุดการซ้อนคำว่า “นมัสการ
กานไหวสักการะบูชา” (นมัสการไหวสักการะบูชา) เป็นการกล่าวถึงกิริยาอาการโดยรวมคือกล่าวถึง “การ
แสดงความเคารพ” ต่อหิตะหิตา

15) ภารียาบุตรธิตนตตพณัฐวงษา (ภารียา + บุตร + ธิตา + นัตตา + พันธุ์ + วงศา) ดัง
ตัวอย่างประโยค

“...กอบกับภารียาบุตรธิตนตตพณัฐวงษาท้าวพระยาแสนขุนหมื่นชมชื่นพอมเมธาณาเหลมมใสในครุพรพทุ
ธเจ้า...”

(จารีกวัดศรีคุณเมือง : บรรทัดที่ 7-8)

“...กอบกับทั้งภารียาบุตรธิตานัตตพณัฐวงศา ท้าวพระยาแสนขุนหมื่นชมชื่นพร้อมไมทนาเลื่อมใสในคุณ
พระพุทเจ้า”

จากตัวอย่างที่ 15 จารีกวัดศรีคุณเมือง : บรรทัดที่ 7-8 ชุดการซ้อนคำว่า “ภารียาบุตรธิตน
ตตพณัฐวงษา” (ภารียาบุตรธิตานัตตพณัฐวงศา) เป็นการกล่าวถึงบุคคลที่ได้สร้างหินพระพุทธรูปองค์
หนึ่งซึ่งมีความหมายในลักษณะองค์รวมคือกล่าวถึง “วงศาคนาญาติหรือคำเรียกญาติ”

5.2.3 ความหมายเชิงอุปลักษณะ หมายถึง การซ้อนคำที่มีการประกอบใช้ร่วมกันของคำตั้งแต่ 2
คำขึ้นไป มีความหมายในลักษณะการเปรียบเทียบ แอบแฝง ซึ่งจะต้องมีการตีความอีกทอดหนึ่ง จากการ
วิเคราะห์ศิลาจารีอีสาน พบความหมายในลักษณะความหมายเชิงอุปลักษณะ ทั้งหมด 6 ชุดการซ้อนคำ
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

16) กีนบานกีนเมิง (กิน + บ้าน + กิน + เมือง) ดังตัวอย่างประโยค

“...พระยาตนไทมากีนบานกีนเมิงที่นั้บใช้เวียกบ้านการเมืองแก่ข้าฝูงโอกาสฝูงนี้ได้ชื่อ ว่าครบ...”

(จารีกวัดป่าใหญ่ 2. : บรรทัดที่ 14-15)

“...พระยาตนไทมากีนบ้านกีนเมืองที่นั้บใช้เวียกบ้านการเมืองแก่ข้าฝูงโอกาสฝูงนี้ได้ชื่อ ว่าครบ...”

จากตัวอย่างที่ 16 จารีกวัดป่าใหญ่ 2. : บรรทัดที่ 14-15) คำว่า “กินบานกีนเมิง” เป็น
โครงสร้างการซ้อนคำในลักษณะซ้ำคำตำแหน่งที่ 1 และตำแหน่งที่ 3 คือคำว่า “กิน” เมื่อนำคำมา
ประกอบใช้ร่วมกัน จึงเป็น “กินบ้านกีนเมือง” ซึ่งเป็นการซ้อนคำที่มีความหมายเชิงอุปลักษณะ เนื่องจาก
คำว่า กิน หมายถึง เคี้ยว, รับประทานอาหาร คำว่า บ้าน และ เมือง หมายถึง ที่อยู่อาศัย เขตแดนที่มีมนุษย์อาศัยอยู่
เมื่อนำคำว่า “กิน” มาใช้ร่วมกับคำว่า “บ้าน” และ “เมือง” จึงมีความหมายในลักษณะเชิงอำนาจ การ
ครอบครอง ซึ่งในประโยคมีความหมายถึง การครองเมือง ปกครองบ้านเมือง

17) เมตหิณเมตหิชาย (เม็ด + หิน + เม็ด + ทราย) ดังตัวอย่างประโยค

“...แมนวาทพุทเจ้าเกศมาคุเมตหิณเมตหิชายก็ต่ออย่าให้พณ์จอาอุปายทัง 4 ทวยบาปกมมอนไทมกลาง
ทานวุตฤแห่งเรนนี้...”

(ศิลาจารีกวัดวิชัยอาราม (ขก.9) : บรรทัดที่ 21-23)

“...แม้ว่าพระพุทธเจ้าเกิดมาคู่เม็ดหินเม็ดทรายก็ต่ออย่าให้พ้นจากอบายทั้ง 4 ด้วยบาปกรรมอันได้มล้างทานวัตถุแห่งเรานั้น”

จากตัวอย่างที่ 17 ศิลาจารึกวัดวิชัยอาราม (ขก.9) : บรรทัดที่ 21-23 คำว่า “เม็ดหินเม็ดทราย” เป็นโครงสร้างการซ้อนคำในลักษณะซ้ำคำตำแหน่งที่ 1 และตำแหน่งที่ 3 คือคำว่า “เม็ด” เมื่อนำคำมาประกอบใช้ร่วมกัน จึงเป็น “เม็ดหินเม็ดทราย” ซึ่งเป็นการซ้อนคำที่มีความหมายเชิงอุปลักษณ์ เนื่องจากคำว่า หิน และ ทราย ต่างมีคุณสมบัติในเรื่องความแข็ง ความหนา และความหยาบ และในเรื่องจำนวนเป็นวัตถุที่มีจำนวนมาก ไม่สามารถนับกะเกณฑ์ได้ว่าในโลกนี้มีจำนวนเม็ดหินเม็ดทรายเท่าใด จึงถูกนำมาใช้ในความหมายเชิงอุปลักษณ์ ซึ่งในประโยคมีความหมายถึง ระยะเวลายาวนานที่หาที่สิ้นสุดไม่ได้ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบว่าถึงแม้พระพุทธเจ้าจะเกิดมาคู่เม็ดหินเม็ดทรายอีกก็ภพก็ชาติ ก็ขอให้คนที่ทำความผิดได้ชดใช้กรรมในอบายทั้ง 4 ทุกภพทุกชาติเช่นเดียวกัน

6. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาคุณลักษณะทางความหมายของการซ้อนคำในศิลาจารึกอีสาน สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

6.1 ความหมายที่เกิดจากคำที่นำมาประกอบใช้ร่วมกันนั้น พบว่า ความหมายเหมือนกันพบมากที่สุด ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสาเหตุที่พบลักษณะดังกล่าวนี้มากที่สุดเนื่องจาก คำหนึ่งคำอาจมีความหมายได้หลายแบบ การนำคำมาประกอบใช้ร่วมกันและมีความสัมพันธ์ทางความหมายที่เหมือนกัน จะทำให้ความหมายชัดเจนมากขึ้นส่งผลให้การสื่อสารไม่เกิดความคลาดเคลื่อน

6.2 ความหมายที่ประกอบใช้ร่วมกันแล้วเกิดเป็นความหมายในมิติใหม่พบว่า ความหมายโดยรวมที่กล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งพบมากที่สุด ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่าความหมายในลักษณะนี้ผู้วิจัยไม่พบเห็นว่ามีการใช้หรือปรากฏในภาษาสมัยปัจจุบัน ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสาเหตุที่พบลักษณะดังกล่าวมากที่สุดนั้นเนื่องจาก ในสมัยนั้นอาจจะไม่มีคำศัพท์ที่จะสามารถใช้แทนความหมายในขณะนั้นได้ จึงจำเป็นต้องใช้คำนามหลายคำมาประกอบใช้ร่วมกัน รวมไปถึงใช้คำกริยาหลายคำมาประกอบใช้ร่วมกัน ซึ่งมีลักษณะเป็นกริยาเรียง โดยความสัมพันธ์ทางความหมายของแต่ละคำเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เมื่อไปปรากฏในประโยค ผู้วิจัยจึงสังเกตว่าสามารถนำคำเหล่านั้นมาจัดหมวดหมู่ความหมายในลักษณะโดยรวมที่กล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อความชัดเจนของความหมายได้ แม้กระทั่งในภาษาไทยกลางในสมัยก่อนก็ปรากฏการนำคำมาประกอบใช้ร่วมกันหลาย ๆ คำ และในอนาคตก็มีการจัดกลุ่มความหมายขึ้น เช่นคำว่า “ปู้ย่าต่ายาย ลุงป้าน้าอาอาว” มีความหมาย หมายถึงคำเรียกญาติ , “ตั้งดาบเขนเสโลโตมรป็นไฟหน้าไม้ธนูหอกทวน” มีความหมาย หมายถึง อาวุธ เป็นต้น

6.3 จากที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลในศิลาจารึกอีสาน ทำให้เห็นว่าการซ้อนคำในศิลาจารึกอีสานมีโครงสร้างที่มีหลายรูปแบบซ้อนกัน ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างการซ้อนคำในลักษณะจำนวนคำที่นำมาประกอบใช้ร่วมกัน โครงสร้างการซ้ำคำ และโครงสร้างการสัมผัส ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า คำที่นำมาประกอบใช้ร่วมกันเป็นการซ้อนคำที่มีหลายรูปแบบนั้น มีลักษณะความหมายของแต่ละชุดที่ไม่สัมพันธ์กัน เช่น “ท้าวมาลุนขุนมาใหม่อย่าถกอย่าถอนเขตแดนไรนา (ท้าวมาลุนขุนมาใหม่อย่าถกอย่าถอนเขตแดนไรนา)” ซึ่งมีทั้งโครงสร้างการสัมผัส คือ “ท้าวมาลุนขุนมาใหม่” สัมผัสพยางค์ที่ 3 และพยางค์ที่ 4 คำว่า โครงสร้างการซ้ำคำ คือ “อย่าถกอย่าถอน” ซ้ำคำที่ตำแหน่งที่ 1 และตำแหน่งที่ 3 และโครงสร้าง

จำนวนคำที่นำมาประกอบใช้ร่วมกันเป็นคำเดี่ยว 4 คำ คือ “เขตแดนไร่นา” ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสาเหตุที่เป็นเช่นนั้นน่าจะมาจากผู้เขียนศิลาจารึกมีลีลาการใช้ภาษาที่แสดงถึงศิลปะการใช้ภาษาที่สูงมาก รวมไปถึงผู้เขียนศิลาจารึกอาจจะต้องการให้ความหมายของเหตุการณ์ที่ปรากฏในศิลาจารึกเวลานั้นชัดเจนมากขึ้นจึงมีการนำคำหลายคำมาประกอบใช้ร่วมกันกลายเป็นการซ้อนคำที่มีหลายรูปแบบเรียงซ้อนกัน

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า สามารถนำระเบียบวิธีวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดการวิเคราะห์คุณลักษณะทางความหมายของการซ้อนคำ ไปใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาการซ้อนคำในภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ จะทำให้เข้าใจความหมายของการซ้อนคำได้อย่างชัดเจน

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

7.2.1 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า นอกจากการศึกษาคุณลักษณะทางความหมายของการซ้อนคำในศิลาจารึกอีสาน ผู้ที่สนใจสามารถศึกษาด้านโครงสร้าง ด้านหน้าที่ ทั้งหน้าที่ด้านไวยากรณ์ หน้าที่ด้านการใช้ หน้าที่ด้านสังคมและวัฒนธรรม จะทำให้เข้าใจลักษณะการซ้อนคำในศิลาจารึกอีสานชัดเจนมากขึ้น

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

7.3.1 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการศึกษาคำซ้อนคำในภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น ภาษาถิ่นไทยเหนือ ภาษาถิ่นไทยใต้ และภาษาตระกูลไทอื่น ๆ ที่อยู่ในประเทศไทยและนอกประเทศไทย ว่ามีประเด็นใดที่เหมือนหรือแตกต่างกัน จะทำให้นักวิจัยมีความชัดเจนและหลากหลายมากขึ้น

8. บรรณานุกรม

- จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ. (2526). คำซ้อนในภาษาไทยสมัยสุโขทัย. วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. 6(1-2). 59-81.
- จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ. (2526). คำซ้อนในภาษาไทยสมัยอยุธยา. วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. 7(1). 75-121.
- จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ. (2530). การสร้างคำในภาษาไทยสมัยสุโขทัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษา มหาวิทยาลัย สาขาวิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ดุขฎิพร ขำนิโรคตานต์. (2528). การซ้อนคำในกฎหมายตราสามดวง. วารสารภาษาและวรรณคดีไทย. 2(2). 24-32.
- ธวัช ปุณโณทก. (2530). ศิลาจารึกอีสาน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บรรจบ พันธุมธธา. (2549). ลักษณะภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บุญเกิด พิมพ์วรรณธาดา และนภาพร พิมพ์วรรณธาดา. (2545). พจนานุกรมภาษาไทยถิ่นอีสาน. ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา.
- เบ็ญจมาศ บางอัน. (2529). การสร้างคำในสมัยอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษา มหาวิทยาลัย สาขาวิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- เบญจวรรณ ตานนท์. (2542). **การศึกษาเปรียบเทียบคำซ้อนภาษาไทยกลางและภาษาอีสาน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปรีชา พิณทอง. (2532). **สารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ**. อุบลราชธานี : ศิริธรรม.
- เพียรศิริ วงศ์วิภาณันท์. (2531). คำซ้อนในภาษาไทยตอนที่ 1: ลักษณะพิเศษของคำซ้อน. **วารสารภาษาและวรรณคดีไทย**. 5(3). 48-58.
- รัชฎาพรรณ เศรษฐวัฒน์. (2516). **คำซ้อนในภาษาไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามัธยมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- ราตรี ธีนวารช. (2534). **การศึกษาการซ้อนคำในภาษาไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลินดา วิชาตากุล. (2528). **การสร้างคำในภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศิริวรรณ กาญจนโหติ. (2532). **การสร้างคำในศิลาจารึก พ.ศ. 2073 – พ.ศ. 2466**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุปราณี ธีระวัฒนสุข. (2541). **วิวัฒนาการคำซ้อนของภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุวารี เจียนโพธิ์. (2537). **คำซ้อนในภาษาถิ่นอีสาน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.